

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ

Шмиглюк Оксана Геннадіївна
викладач кафедри психології розвитку
та консультування
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир

Термін «ідентичність» уперше детально розкрив Е. Еріксон, який визначав її як складне, багаторівневе особистісне утворення, внутрішню неперервність та тотожність особистості. Вчений виділив три рівні ідентичності, які обумовлені рівнями аналізу природи людини: індивідний (усвідомлення людиною своєї фізичної зовнішності, темпераменту, задатків тощо), особистісний (відчуття людиною власної неповторності, унікальності свого життєвого досвіду), соціальний (особистісний конструкт, за допомогою якого ми відрізняємо схожих та несхожих на себе, який відображає внутрішнє прийняття людиною соціальних ідеалів та норм.)([4].

Різні аспекти ідентичності у психологічній науці досліджували З. Фройд, Е. Еріксон, Дж. Мід, І. Гоффман, Х. Тейфел, Дж. Тернер, М. Хог, В. Агеев, В. Ядов, Ю. Хабермас, Б. Войчишке, М. Яримович, Дж. Марсія, А. Ватерман.

Науковці розуміють ідентичність як здатність людини зв'язано, цілісно сприймати свою поведінку та життя; як власну особистість, пов'язану із процесом самосприйняття та внутрішньою перспективою індивіда; як почуття самототожності, власної істинності, повноцінності, причетності до світу та до інших людей; почуття набуття, адекватності та стабільного бачення себе, володіння особистістю власним «Я», незалежно від зміни оточуючої ситуації; здатність особистості до повноцінного вирішення завдань, які постають перед нею на кожному етапі розвитку; цілісність особистості, як її інтегративна властивість; ступінь відповідності людини групі, статі, етносу, роду та іншим категоріям [1; 2; 3; 5].

У контексті сучасних українських реалій актуальності набуває дослідження особливостей ідентичності сучасних українців. Вважаємо доцільним застосування Демографічного опитувальника (B. Pietrlewicz, J. Tivendell), який дозволяє виявити особливості особистісної та соціальної ідентичності представників української етнічної групи.

Дослідження проводилося впродовж 2015-2017 рр на базі різних навчальних закладів міста Житомира: Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомирський національний агроєкологічний університет. Вибірку склали 203 особи віком від 17 до 45 років (112 чоловіків та 91 жінка)[5].

На основі аналізу та інтерпретації отриманих даних створено ієрархію конструктів соціальної та особистої ідентичності. Виявлено, що найбільше значення для досліджуваних має самооцінка («Моя особиста оцінка себе є важливою частиною того, ким я є»), що може свідчити про наявний переважаючий внутрішній локус контроль та тенденцію до саморозвитку та самовдосконалення. Також немалозначним є цілеспрямованість та рівень домагань («Мої цілі та амбіції на майбутнє – важлива частина того, ким я є»), це може говорити про те, що українці спрямовані на формування власного майбутнього, відчують відповідальність за нього та необхідність змін. Наступні сходинки в ієрархії займають такі категорії: вірність собі, цінності, морально-етичні переконання («Бути вірним собі(принципам, переконанням, ідеям тощо), незалежно від життєвих обставин, є дуже важливим для мене» та «Мої цінності і моральні переконання – важлива частина того, ким я є») – високі показники по даним твердженням можуть говорити про цілісність та внутрішню стабільність особистості досліджуваних, слідуванню виробленим та перевіреній стратегії поведінки, яка не залежить від зовнішніх впливів. Констатовано, що для української вибірки важливими також є когніції та емоції («Мої думки та ідеї – важлива складова того, ким я є», «Мої почуття та емоції є важливою частиною того, ким я є»), що свідчить про гармонійне сприйняття себе на когнітивному та емоційному рівнях. Важливість та насиченість внутрішнього світу досліджуваних, що впливає на усвідомлення себе та формування Я-образу, підтверджуються високими оцінками, які респонденти надали твердженню «Мій образ самого себе і те, що я знаю про себе – важлива частина того, ким я є».

Також бачимо необхідність досліджуваних у схваленні з боку оточуючих та важливості їх реакції та думки, що знаходить своє підтвердження у високих показниках по такому твердженню як: «Моя поведінка в соціумі, така ж як і мій спосіб реагування, коли зустрічаю когось – важлива частина того, ким я є».

Виявлено, що переважаючою є особистісна ідентичність (середній арифметичний показник – 6,6), а показники соціальної ідентичності становлять - 5,99. Такі результати є свідченням того, що українці більше орієнтовані на саморозвиток, самопізнання та усвідомлення своєї неповторності/унікальності, відмінності від інших людей. Для них є важливою, але менш значимою оцінка важливості свого існування з точки зору суспільства, усвідомлення себе як елементу соціального світу.

Наступний етап дослідження передбачав порівняльний аналіз статевих відмінностей

ідентичності. Виявлено, що для українців-чоловіків на першому місці знаходяться цілі та рівень домагань, наступними по значущості є такі конструкти ідентичності як вірність собі, когніції, цінності та моральні переконання, Я-образ, почуття та емоції, репутація, зовнішність. Такі показники свідчать про цілеспрямованість та амбіційність досліджуваних.

Для українок найважливішим є самооцінка, потім ідуть такі конструкти ідентичності як: цінності та моральні переконання, поведінка, цілі та рівень домагань, вірність собі, Я-образ, почуття та емоції, когніції, зовнішність, враження інших, мрії та фантазії. Відмінність між чоловічою та жіночою вибірками полягає у тому, що для жінок, на відміну від чоловіків, важливим є поведінка, що може свідчити про переважання цінності у міжособистісній комунікації жінок, а також про переважаючий внутрішній локус контроль та тенденцію до саморозвитку та самовдосконалення, підтвердженням чого слугують високі показники по твердженню: «Моя особиста оцінка себе є важливою частиною того, ким я є».

Для перевірки статистичної значимості відмінностей у структурі особистісної (О.І.) та соціальної ідентичності (С.І.) українок та українців було застосовано t-критерій Стьюдента. Виявлено, що статистично значимих відмінностей між чоловічою та жіночою вибіркою не існує. Доведено переважання особистісної ідентичності в українців та українок. (Середні арифметичні показники у чоловіків: О.І. - 6,47, С.І. - 5,75; у жінок: О.І. - 6,58, С.І. - 6,3). Констатовано важливість цілей та рівня домагань, як категорії ідентичності, для українців та самооцінки – для українок. Найнижчі показники в ієрархічній структурі ідентичності для обох груп досліджуваних отримала категорія популярність.

Отже, результати дослідження свідчать, що у структурі ідентичності сучасних українців переважаючою є особистісна ідентичність, що може свідчити про наявний переважаючий внутрішній локус контроль та тенденцію до саморозвитку й самовдосконалення як етнічної особливості українців.

Література

1. Антонова Н. В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии / Наталья Викторовна Антонова. // Вопросы психологии. – 1996. – №1. – С. 129–134.
2. Правдивець Н. О. Теоретична модель феномену ідентичності особистості / Н. О. Правдивець // Актуальні проблеми психології : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія : збірник наукових праць / Н. О. Правдивець. – Київ: «А.С.К.», 2010. – (т. 1; Ч. 27). – С. 137–145.
3. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: Монография. / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – Москва: МОСУ, 2001. – 233 с.
4. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Эрик Эриксон. – Москва: Флинта: МПСИ: Прогресс., 2006. – 352 с.
5. Шмиглюк О. Г. Статеві-вікові особливості ідентичності: крос-культурний аспект / Оксана Геннадіївна Шмиглюк. // Science and Education a New Dimension, VI (73). – 2018. – С. 57–63.